

Helse- og omsorgsdepartementet

Oslo, 27. mars 2026

Høringsvar: Forslag til ny lov om helsemessig og sosial beredskap (helseberedskapsloven)

Rådet for psykisk helse takker for muligheten til å gi innspill til forslag til ny lov om helsemessig og sosial beredskap. For oss er det særlig viktig at beredskapslovgivningen også ivaretar de psykiske og sosiale konsekvensene av kriser, og bidrar til et mer motstandsdyktig samfunn for grupper som rammes både direkte og indirekte.

I dette høringsvaret kommenterer vi særlig tre forhold:

- hensynet til barnets beste
- frivillig sektors rolle i helseberedskapen
- tillit i befolkningen

Barnets beste må gis reelt innhold

Som samfunn har vi nylig erfart hvordan barn og unges psykiske helse ble hardt preget av koronatiltakene. Dette understreker viktigheten av god forebygging og et eget vern for barn og unge så de ikke går glipp av viktig læring og utvikling i kriser.

Erfaringene fra pandemien viste at barn og unge i for stor grad bar belastningene av krisetiltak, uten at konsekvensene for psykisk helse, utvikling, læring, sosial tilhørighet og tilgang til hjelp i tilstrekkelig grad ble vurdert og veid opp mot andre hensyn. Barnets beste må ikke bare stå i loven som et overordnet hensyn. Det må få reell betydning for beslutningene som tas, for vurderingen av om tiltakene er nødvendige og rimelige, og for hvordan tiltakene blir utformet. Eksempelvis står tilgang på arenafleksible møteplasser og tilgjengelig kunnskap om hvordan vi kan beskytte egen psykiske helse igjen som avgjørende for barn og unges psykiske helseutvikling. Betydningen av relasjonell kontakt og menneskemøter må inkorporeres som en grunnforståelse i vektingene av barns beste. Samhandlingsarenaer er spesielt betydningsfulle for barn og unge i utvikling.

Det foreslås en ny § 7-2 i helseberedskapsloven som skal slå fast at når det gis forskrifter med hjemmel i fullmaktsbestemmelsen i § 7-1, så skal disse ikke bare være forholdsmessige, men hvor også hensynet til barnets beste skal vurderes og avveies. Vi støtter dette forslaget om å lovfeste en uttrykkelig vurderingsplikt av barnets beste. Dette er en viktig og nødvendig presisering. Samtidig ser vi det som en mangel at det ikke er foreslått styringsmekanismer for å regulere denne lovfestede plikten eller avgrensninger for når dette hensynet ikke lenger skal ivaretas. Vi frykter at det ved en samlet proporsjonalitetsvurdering kan bli for enkelt å fravike barnets beste i møte med andre behov i samfunnet. Plikten er i tillegg avgrenset til kun å gjelde ved utforming og iverksetting av forskrifter som fraviker helse- og omsorgstjenestelovgivningen og sosialtjenestelovgivningen. Det er altså ikke formulert som en generell plikt for all krisehåndtering etter loven, men knyttet til disse ekstraordinære forskriftene. Selv om Grunnloven og barnekonvensjonen gir et godt grunnlag, bør det innføres en dokumentasjonsplikt eller beslutningsprosedyrer spesifikt for barnets beste i alle relevante helseberedskapssituasjoner. Vi ønsker en egen unntaksbestemmelse som sier når barnets beste kan settes til side uten vurdering.

Vi vil understreke at vurderingen av barnets beste også må omfatte psykiske, utviklingsmessige og sosiale konsekvenser. I kriser rammes barn ikke bare av sykdom og tjenestesvikt, men også av isolasjon,

uforutsigbarhet, stengte arenaer, svekket relasjonell støtte og redusert tilgang til hjelpetjenester. For barn og unge i sårbare livssituasjoner kan slike konsekvenser bli alvorlige og langvarige.

Frivillig sektor må forankres tydeligere i helseberedskapen

Vi er glade for at frivillig sektor løftes frem som en viktig del av helseberedskapen. Frivillig sektor er verken omfattet av helseberedskapsloven eller helseberedskapsforskriften. Når helse- og sosialtjenester også under press er velfungerende vil de understøtte samfunnets samlede motstandskraft. I dette perspektivet må vi anerkjenne forholdet mellom offentlig tjenesteyting og frivillige organisasjoners innsats.

Frivilligheten er ofte en avgjørende støttefunksjon før, under og etter kriser og har ofte etablert kontakt og tillit hos sårbare grupper. Tillit er en avgjørende faktor i arbeidet med å opprettholde befolkningens psykiske motstandskraft som et bidrag til egenberedskapen. Det blir enklere å løse problemer på lavest mulig nivå dersom folk tør å be om hjelp når de trenger den.

Frivillige organisasjoner bidrar med nærhet til befolkningen, tillit, lokalkunnskap, erfaringskompetanse og evne til rask mobilisering. De når grupper det offentlige ofte ikke når like godt, og kan tilby informasjon, støtte, møteplasser og lavterskeltilbud som virker avlastende og forebyggende. I en krisesituasjon kan dette være avgjørende for å motvirke ensomhet, utrygghet, funksjonsfall og forverring av psykiske plager.

På det psykiske helsefeltet er dette særlig viktig. Mange vil i en krise ha behov for psykisk førstehjelp, støtte, struktur og relasjonell kontakt før de eventuelt trenger spesialisert behandling. Frivilligheten kan ikke erstatte det offentlige tjenesteapparatet, men kan være et viktig supplement som både styrker den samlede beredskapen og avlaster offentlige tjenester.

Etter vårt syn er det ikke tilstrekkelig at frivillig sektor kun omtales som en ressurs i forskrift eller planverk. Samarbeidet blir da for tilfeldig, ulikt organisert og for personavhengig. For å sikre mer likeverdig og systematisk praksis mener vi at frivillig sektors rolle bør forankres tydeligere i loven og beskrives operativt. Beredskapsplanene kan for eksempel ta frivilligheten inn i planplikten og samarbeidsstrukturene og beskrive hvordan relevante frivillige organisasjoner er vurdert, involvert eller koordinert i beredskapen.

Vi anbefaler at det fastsettes at offentlige myndigheter skal legge til rette for systematisk involvering av frivillige organisasjoner i planlegging, øvelser, informasjonsarbeid og håndtering av helsekriser. Dette vil styrke både beredskapen, tilliten og evnen til å nå sårbare grupper.

Det bør i tillegg sikres:

- tydelig rolleavklaring som ivaretar frivillighetens egenart og uavhengighet
- forutsigbare og skalerbare ordninger for mobilisering og finansiering i kriser
- systematisk bruk av frivilligheten som kanal for tillitsskapende og målrettet kommunikasjon
- involvering av frivillige organisasjoner i øvelser og lokalt beredskapsarbeid
- frivillig sektor bør integreres bedre regulatorisk, i avtaler, i planer og øvelser (ref helseberedskapsmeldingen)

Tillit i befolkningen

Som høringsnotatet spesifiserer handler samfunnssikkerhet «om samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare.» Når vår samlede beredskap er en vesentlig del av samfunnssikkerheten, må vi også se bredere på hva begrepet helseberedskap egentlig skal omfatte. I kriseberedskapen vil både likhetsprinsippet og nærhetsprinsippet omfattes av behovet for en solid helsekompetanse generelt i befolkningen. Vi må styrke vår evne til egenomsorg og den generelle tilliten til systemene og dem som skal hjelpe oss. Slik kan helseplager løses på lavest mulig nivå, tidligst mulig, så flest mulig kan stå i jobb.. Vi er glade for at høringsnotatet behandler tillit som noe som styrker samfunnets evne til å tåle og håndtere helsekriser, men savner konkrete forslag for å bygge helsekompetanse i befolkningen i betydningen opplæring, folkeopplysning eller langsiktige kompetanseløft.

I Norge har vi høy grad av tillit til ulike myndigheter, media og mennesker vi ikke kjenner. Ifølge tall fra SSBs Levekårsundersøkelse i 2025 har vi aller høyest tillit til politiet og rettsvesenet. På en skala fra 0-10 er gjennomsnittlig tillit til disse institusjonene 7,8. Etter dette følger tilliten til det politiske systemet med en gjennomsnittlig skår på 6,4. I en norsk resultatrapport fra FHI i 2025 ser vi at tilliten til helsevesenet god. 3 av 4 norske pasienter med minst én kronisk tilstand enige i at helsevesenet er til å stole på. Den høye tilliten fremheves som et viktig element og en del av selve forsvarsevnen i vår totalberedskap av blant annet Totalberedskapskommisjonen. Tilliten er en del av nasjonens psykiske motstandskraft, og forutsigbarhet og trygghet er viktige elementer for å ivareta en god psykisk helse.

Der tilliten blir satt under press kan den psykiske folkehelsen bli rammet. Vi savner eksempelvis:

- systematisk befolkningsrettet informasjon og opplæring
- målrettede tiltak for grupper med lav helsekompetanse
- krav om tilgjengelig, tilpasset eller flerspråklig helseinformasjon som eget tiltak
- kunnskapsspredning som styrker befolkningens evne til å forstå og bruke helseinformasjon

Det siste året har ulike kriger og avsløringer bidratt til at tilliten har blitt satt på prøve. Dette vil kunne påvirke vår hjelpesøkende atferd, hvordan vi oppfører oss og bruken av våre felles tjenesteapparater. Hvis man fra før har angst og uro vil den lett tilta ved usikkerhet.

Dersom Norge kommer i en krisesituasjon med eksempelvis krig eller pandemi må vi sikre oss at tilliten fortsatt står høyt. Tilliten er en motvekt mot eksempelvis strategisk desinformasjon og unødvendige sykdomsforløp. Ved mistillit kan resultatet bli at folk ikke søker hjelp når de trenger det, får et lavere funksjonsnivå og som en konsekvens bidrar til unødvendig belastning på eksempelvis spesialiserte helsetjenester, som må prioritere hardt i krisesituasjoner. Tilliten til tjenestene sørger for at vi kan løse flere problemer på lavest mulig nivå, og fristille sårt tiltrengte ressurser til krisens direkte konsekvenser.

Rådet for psykisk helse

Tove Gundersen
Generalsekretær